

תמצית דברות קודש של כ"ק אדמו"ר זצוק"ל

~ שב"ק פרשת מקץ תשפ"ד ~

נכתב כפי הבנת המותבים
[בלתי מוגה - מיוחד לחזרה]

ליל שב"ק

'ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלקים יענה את שלום פרעה'
(מא טז).

ידועה הקושיא מהו גודל הגאונות של יוסף לפתור חלום זה, והרי החרטומים אמרו דברים שאינם מתקבלים על השכל כלל, והוא פתר את החלום באופן המתיישב, ומה ראה פרעה בו שבדאי זהו האמת ואף פסק ואמר בהתפעלות ש'אין נבון וחכם כמוך' ו'על פיך ישק כל עמי'.

ופירשו המפרשים, שעיקר החכמה היה מה שהבין יוסף ששני החלומות חלום אחד הוא. והנה ענין שני החלומות כתב הרבי ר' אלימלך ז"ע (ע' ד"ה יהי מקץ וד"ה א"י יהי מקץ) שחלום הפרות רומז על מה שנעשה למעלה וחלום השיבולים על מה שפועל למטה, כי ידוע שכל דבר בעוה"ז יש לו שורש בשמים ממעל.

והנה כתיב (מכ ו) 'ויבאו אחי יוסף וישתחוו לו אפים ארצה', וכתב רש"י (פסוק ט ד"ה אשר חלם להם) שבזה נתקיימו חלומותיו שהרי השתחוו לו אחיו, והרמב"ן חלק עליו שהרי החלום היה 'ואחד עשר כוכבים משתחוים לי' (לז ט), דהיינו כל י"א אחיו, ועדיין חסר היה בנימין. ומכל מקום רש"י פירש כן, והענין הוא כנ"ל שכל מה שנעשה למטה פועל גם למעלה, ומה שבאו אחי יוסף למצרים להשתחוות העיקר לא היה שהשתחוו ליוסף כאן למטה, אלא מה שעוררו בזה ענין השתחויה למעלה, ולמעלה היה בנימין עמהם [ויתבאר יותר בה'צווייטע' תורה].

ובהסתכלות של מעלה הרי רואים דברים באספקלריא אחרת לגמרי, כמו דאמרינן בגמרא (זבחים סב.) שכשרצה דוד לידע היכן הוא המקום המקדש, ראה על מקום המקדש 'אפרו של יצחק', והדברים פלאיים שהרי לא נשרף יצחק מעולם ומהו 'אפרו של יצחק', אלא שאכן למטה לא נעשה יצחק אפר, אבל מפני שרצונו היה חזק כל כך לישחט ולישרף לעשות נחת רוח להשי"ת, כבר נעשה בזה למעלה 'אפרו של יצחק'.

למעלה ולמטה יש חשבונות אחרים, למטה מסתכלים רק על מה שרואים בחוש, אבל למעלה נחשב גם הרצון, ואם הרצון היה כדבעי, אע"פ שלא נעשה למעשה למטה כלום, למעלה אכן נעשה.

והנה יש שמבארים את דברי פרעה אל יוסף 'אין נבון וחכם כמוך', שאמר כן מפני שסיפרו לפרעה מי הוא האיש הזה, וכל מה שעבר עליו, ולכן התפלא פרעה ואמר שבאופן רגיל אדם שעבר כל הייסורים והתלאות שעבר יוסף הוא מושגע וצריך ל'פסיכיאטר' וכדו', 'און דו רעדסט נאך צו די זאך', א"כ 'אין נבון וחכם כמוך'.

וכיוצא בזה הקב"ה מביט בשמחה ובפליאה כביכול על היהודים, בראותו גודל אמונתו בו יתברך אף אחר שעברנו כל מה שעברנו, ואחר שרוצים לכלות אותנו שבעים הזאבים מכל הצדדים, ואנו עומדים ושמחים עמו ובמצוותיו, ועושים אותם בשמחה רבה ובאמונה חזקה שלא עזב הקב"ה אותנו, אז הקב"ה אומר עלינו בניו האהובים בשמחה ובהתפעלות 'אין נבון וחכם כמוכם'.

האדם מסתכל על עבודתו למטה ואומר 'וואס האב איך שוין געטוהן?', אבל כשהיהודי מודליק נרות חנוכה בעולם הזה הקב"ה עומד ומדליק עמו מלמעלה [כמו שפירשו הספה"ק כמה שאנו אומרים 'אשר קדשנו במצוותיו', דהיינו שהם המצוות של הקב"ה, שהוא בעצמו מקיים, וצוה לנו לקיימם עמו], והוא מסתכל על כל דבר כפי מה שהוא למעלה, והוא מבין מהו עבודת הגלות, וכשרואה איש יהודי אחר כמעט שני אלפי שנה בגלות, וכבר עבר מאותו הנס בערך עשרים ושנים מאות שנה, 'און ער שאקעלט זיך נאך ביי די לעכט, און גלייבט, און גלייבט אז 'בימים ההם בזמן הזה', דאס איז ביי דער אייברשטער פלאי פלאים'.

ובפרט שישאר הרגלים נצטוינו מדאורייתא, אבל רגל הזה של חנוכה קבלנו על עצמינו מרצונו אף בגלות, ואלמלא שקיבלוהו עם ישראל והחזיקו בו כמצוה דאורייתא היה צריך ליבטל עם שאר מגילת תענית (ראש השנה יח: וברש"י ד"ה דמפרסם), אך מגודל אמונתו אמרנו שאף בגלות הקב"ה לא עזב אותנו, ואין אנו אומרים 'אכתי עבדי אחשוורוש אנן' (מגילה יד.), אלא אנו עומדים ואומרים 'שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה', ומאמינים שכן הוא, ועושים 'מהדרין' ו'מהדרין מן המהדרין', 'ביסט משוגע געווארן?', וואס מאכסטו, וואס טוהסטו?', 'אבער ניין! איך מוז טוהן, און איך מוז טוהן, ווייל דער אייבערשטער קומט אראפ'. ובשמים זה עושה רעש גדול, שגם בדור השפל שלנו ישראל עדיין מתחזקים באמונה ובעבודת השי"ת.

מ'דארף כאפן וואס ס'מיינט 'ידליק נרו של עולם', שאנו מדליקים בזה 'נרו של עולם' פשוטו כמשמעו.

שהרי זו היא עבודת ימי החנוכה, להאיר את אורו של עולם ולהמשיך אלקות עד לבחינת הרגלים ע"ד אמרם 'תכלה רגל מן השוק' [כמו שהארכנו בשבת העל"ט], ולכן חנוכה נקראת 'רגל' עם שאר המועדים ככתוב בתיקונים (ריש תיקוני זהר חדש), כי עבודתנו בחנוכה היא לתקן בחי' הרגלים ולהמשיך אלקות עד למטה. וכן היתה עבודת יוסף הצדיק במצרים, להכניס אלקות למטה בערות מצרים, וכמו שידוע מאמר הריז'נער זי"ע עה"פ 'שמני אלקים לאדון לכל מצרים' (בראשית מה ט), דהיינו שיוסף הצדיק הכניס אלקות לכל מצרים, ועי"ז נטע כוחות חזקים בכלל ישראל שיעמדו איתן נגד תוקף קליפת מצרים, ולא יטמעו בין המצריים ח"ו⁵, ולולי עבודתו הגדולה של יוסף עלולים היו ח"ו לאבד מהם קדושת כלל ישראל במשך גלותם במצרים.

וזהו שאמר לאחיו 'מרגלים אתם' מלשון 'רגלים', שהוצרכו להכניס עמו אלקות יחדיו עד למטה בבחי' הרגלים, וזהו מה דכתיב 'וישתחו לו אפים ארצה', וההשתחואה לא היתה ליוסף, רק ענינו היה להמשיך אלקות עד הארץ.

והנה גם יוסף חלם ב' חלומות (החלום של י"א האלומות, והחלום של השמש והירח וי"א הכוכבים), וכתוב בהקדמונים שהחלומות היו כעין נבואה, שראה יוסף בנבואה שהוא צריך להיות מלך ושישתחו לו אחיו⁶, ולכן לגודל מדרגתו של יוסף נחשב לו לחטא מה שביקש מן השר המושקים 'כי אם זכרתני' (מ"ד), ונתוסף לו שתי שנים לישב בבית הסוהר (רש"י שם פסוק כח), וביאר הישמוח משה (פר' מקץ ד"ה עוד

תפילת מעריב ליל שב"ק אמר רבינו שגם בשבת זו יש המעלה של שבת חנוכה, והוא עפ"י המבוא מספה"ק שהמעלה הגדולה שבשבת חנוכה הוא שבחנוכה יורד האור למטה ביותר ובשבת עולים למעלה, וכשמתוך הירידה למטה עולים אח"כ למעלה עולים למעלה יותר, וזה שייך גם בשבת זו שבא מתוך ימי החנוכה, אע"פ שלא הדלקנו נרות חנוכה בערב שבת זו, מ"מ הרי מתוך החנוכה נכנסים להשבת).

⁵ וזה לשונו הטהור של ה'באר מים חיים' (פר' בלק), "אמנם זה שישאל זכו לזה להיות נשמרים רד"ו שנה מתאוה קשה הזו, ובפרט במצרים ששם תוקף הקליפה הזו שעל בן נקרא ערות הארץ, ועל בן היו המצרים שטופי זמה למאוד, הכל נמשך מכבישת הדרך שכבשו אבותינו במצרים, בזכות נסיון יוסף שלא שמע אל אשת פוטיפר נגדרו ישראל בזכותו"

⁶ וזהו מה שנתן לו כח לעמוד כל אותם השנים במצרים ובבית הסוהר, שידע שיש כאן 'פלא' אף שלא ידע בדיוק היאך זה יתרחש.

והנה אחד מעיקרי כוונת בהדלקת נרות חנוכה הוא שם ס"ג¹ (עי' שער הכוונות ענין חנוכה ופנ"ח שער חנוכה), וס"ג גימטריא חנ"ה מאותיות חנוכ"ה [ואותיות כ"ו גימ' שם הוי"ה] כמ"ש האריז"ל (שם), ויש לפרש שרומו על חנה ושבעה בני', כידוע המעשה (גיטין נו:) שהיה בימי היוונים (אלשיך פרשת בחוקותי עה"פ חמת תנינים), שהביאו את שבעה בני' להמלך, והמלך צוה לכל אחד מהם לעבוד ע"ז, וכולם מסרו נפשם במיתות מושונות, ואמרה היא 'אני עקדתי שבעה מזבחות', והם כנגד השבעה מזבחות שבנו האבות אברהם יצחק ויעקב [שלעומתם בנה בלעם השבעה מזבחות שלו שבוה רצה להכניע את כוחם ולהתגבר על ישראל²], וכן כנגד שבעת קני המנורה, שידוע שמנורה דין מזבח יש לו לענין קידוש פסולין שאם עלו לא ירדו (עי' שו"ת אבני נור או"ח סי' תקב)³.

וא"כ אנו מדליקים המנורה שהיא כדוגמת מזבח שבבית המקדש כאמור, וגם אנו רוצים שיראה כאילו אפרינו צבור ומונח לפנינו, שגם אנו מוכנים ומוזמנים למסור נפשינו על קדושת שמו יתברך וחוזרים אנו על כך פעמיים באהבה בכל יום, ואנו אומרים להשי"ת שיראה ויחשב לפניו מה שאנו מוסרים נפשנו למען כבוד שמו יתברך כשבעה מזבחות שכנגד ז' קני מנורת המקדש, ואע"פ שעדיין לא נבנה מזבח ואין לנו מנורה בפועל, כי קדושת נרות חנוכה היא גדולה מאוד להמשיך קדושת המקדש להמקום בו אנו מדליקים נרות חנוכה [כפי שביארנו באריכות בשבת שעל"ט].

ובפרט כשנכנסים אח"כ לשבת קודש⁴, ומדליקים נר שבת, שעליה אמרו חז"ל (ירושלמי שבת פ"ב ה"ו, הובא בטור או"ח סי' רס"ג) שלכך האשה מדלקת נרות שבת 'לפי שכבתה נרו של עולם' [דהיינו שהכשילה את אדם הראשון בעץ הדעת] תדליק נרו של עולם, 'און

¹ הוי"ה במילוי יודי"ן ואות ו' במילוי אל"ף - יו"ד ה"ו וא"ו ה"ו, בגימ' ס"ג.

² במדבר כג ד: 'ויקר אלקים אל בלעם ויאמר אליו את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח'. וברש"י: שבעה מזבחות ערכתי אין כתיב כאן אלא את שבעת המזבחות, אמר לפניו אבותיהם של אלו בנו לפניך שבעה מזבחות ואני ערכתי כנגד כולן, אברהם בנה ארבעה, 'ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו' (בראשית יב ז), 'ויעתק משם ההרה' וגו' (שם יב ח), 'ויאהל אברם' וגו' (שם יג יח), ואחד בהר המוריה (שם כב ט), ויצחק בנה אחד 'ויבן שם מזבח' וגו' (שם כו כה), ויעקב בנה שתיים, אחד בשכם (שם לג כ), ואחד בבית אל (שם לה ז).

³ עי' ש' שהקשה שמאחר שהמנורה מקדשת פסולים הרי יכולים ליתן במנורה שמן טמא ויתכשר, וא"כ מה נצרך נס חנוכה שימצאו שמן טהור וידליקו בו שמונת ימים, ותרצו האחרונים שכל הנס לא היה אלא משום חביבות המצוה, שרצו לעשות המצוה בהידורה.

⁴ כמו שחל בשנה זו שזאת חנוכה היה ערב שב"ק. [ובשיחה לאחר

במדרש), שהרי אכן ראה יוסף שהתחיל כאן ליסבב איזה דבר שיוכל על ידו לצאת משם ולהתקיים נבואותיו, וא"כ לא היה לו ליוסף 'צו מגשם זיין די ואך', רק להניח להשי"ת לפעול הכל, ואם רצון השי"ת הוא שיוכיר אותו שר המשקים לפרעה, א"כ ממילא יוכיר אותו מבלי שיאמר לו יוסף כן.

ומזה אנו למדים שצריכים להאמין שהשי"ת יודע מה שעושה, ואנחנו רק צריכים לעבדו ולעשות רצונו בלבב שלם, ולהאמין בהשי"ת ולבטוח בו לגמרי, ואז בתוך עומק החושך הקב"ה מאיר לנו, כמו שבערו הצדיקים בחנוכה הנקרא 'וואכעדיגע ימים טובים', שהאור מאיר לתוך הגשמיים והחול. וכן צריכים להאמין שע"י עבודתנו אכן נתעורר מה שהוצרך להתעורר, ונתקבלה עבודתנו למעלה, ועשה פעולות גדולות מאד, ונוכה בקרוב ל'והיה הוי"ה למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה הוי"ה אחד ושמו אחד', והיינו שיתגלה אלקות עד למטה בארץ, ונוכה לראות 'לעכטיגע זמנים, א לעכטיגע וועלט, א לעכטיגע כלל ישראל, און ס'אל שוין ווערן לעכטיג די וועלט, און דער אייבערשטער וועט אראפ ברענגען אויף אונז א רוח טהרה ממרום', בבגצב"א.

צווייטע תורה

רואים איך שנושאים ונותנים אודות בנימין, אם להביאו למצרים או לא, וכאילו הוא תינוק בן יומו, והלא כבר היה אז אב של עשרה בנים, ועכ"ז הוא היתה בטל ומבוטל לדעת אביו ואחיו וממילא לא היה שואלים אותו אם רצונו לילך או לא, כי בנימין היה בבחי' מלכות דלית לה מגרמה כלום.

ובזה יש ליישב מאי דכתיב 'ויבאו אחי יוסף וישתחוו לו אפים ארצה', וכתב רש"י (פסוק ט ד"ה אשר חלם להם) שבוזה נתקיימו חלומותיו שהרי השתחוו לו אחיו, והרמב"ן חולק על רש"י שהרי החלום היה 'ואחד עשר כוכבים משתחווים לי', דהיינו כל י"א אחיו, ועדיין חסר בנימין, ועל פי מה שנתבאר יש ליישב דברי רש"י, וכדלהלן.

דהנה אמרינן בגמרא (יומא יב.) עה"פ (דברים לג יב) 'חופף עליו כל היום', שבנימין היה מצטער בכל יום ורצה מאד שהביהמ"ק יהיה בחלקו, ואכן זכה לזה.

והנה כל אדם מתגדל ע"י החיבוק של אמו, שהיא מאכילתו ומחבקתו ומגשקתו וכו' וזה מסייע בידו לגדול ולצמוח, וכל זה לא היה לבנימין שאמו רחל מתה כשנולד, אבל ידוע שברחל לא שלטה בחי' מיתה אלא השכינה באה במקומה, כי היא היתה דוגמת השכינה בעוה"ז (עי' זוה"ק ח"א קנח.), ובנימין נתגדל על ברכי השכינה הק', והוא היה דבוק בה' ועי"ז נתגדל, ואכן הגיע למדרגות

רמות, שהוא היה מיחידי סגולה שנאמר עליו שלא חטא מעולם (שבת נה.).

והנה הקירבה שבין קוב"ה וכןס"י והשראת השכינה היתה מתבטאת במקום המקדש, ובפרט בהכרובים שכתוב בהם 'ופניהם איש אל אחיו', שהיו כאיש ואשה בחיבה יתירה ביניהם, ומשם היה הדיבור יוצא לצוות את בניו האהובים, כמו שקראנו היום (ערב שב"ק זאת חנוכה) 'וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על ארון העדת מבין שני הכרובים' וגו'.

וכל הנעשה מעץ במקדש היה צריך להיות כדרך גדילתן, חוץ מבדי הארון שהיו שוכבים באורך שלא כדרך גדילתן (עי' שפת אמת סוכה מה:), ושני בדי הארון היו בולטים לתוך הפרוכת כשני ידי אשה (יומא נד.), לרמוז שכלל ישראל ינקו מזה החיבה שמראה להם אביהם שבשמים שבהשראת שכינתו. ולכן ביקש בנימין שהביהמ"ק יהיה בחלקו, כי השכינה שורה על מקום המקדש⁷, והוא היה דבוק בשכינה כנ"ל וביקש להמשיך להיות דבוק בה.

וזה היתה גם ענין ההשתחויה של אחי יוסף במצרים 'וישתחוו לו אפים ארצה', שענינה היתה להמשיך אלקות עד לארץ, ולגלות אלקות במצרים עד תחתית המדרגה, וכל זה היא בחינת בנימין כנ"ל, שבנימין היא בחי' מלכות כאמור, שעבודתו לגלות כבוד מלכותו למטה, וא"כ עיקר בחי' השתחואה הוא בחי' בנימין וכולל גם אותו, ובוזה כבר נתקיים מה שהוצרך כל י"א אחיו להשתחוות אליו.

ואכן בביהמ"ק ג"כ היה ענין זה דהמשכת השכינה לארץ בעבודת הקטורת ביום הכיפורים, שהיא היחוד והזיווג הכי גדול, שאז שמו את הקטורת בתוך מוחתה על הארץ בין הבדים, ולא על מזבח כל שהוא, כי ענין עבודה זו היה להמשיך השכינה עד למטה.

של"ס

'וידבר פרעה אל יוסף בחלומי הנני עומד על שפת היאור' (כא, יז).

הקשו הקדמונים למה לא הזכיר פרעה את היאור בפרות הרעות, שבפרות הטובות אמר (פסוק יח) 'והנה מן היאור עולות שבע פרות בריאות בשר ויפות תאר ותרעינה באחו', ואח"כ אמר (פסוק יט) 'והנה שבע פרות אחרות עולות אחריהן דלות ורעות מאד ורקות בשר', ולא הזכיר שעלו מן היאור אע"ג שבחלום עצמו (פסוק ג) נזכר גם על הפרות הרעות שעלו מן היאור. ותירץ בצרור המור, שהרי היאור היה הע"ז שלו, וכל מצרים עבדו להיאור, ולכן לא רצה לומר שמן היאור שלו עלו שבע פרות ש'לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרוע'.

⁷ ואיתא (עי' תיקו"ז ריש תיקון ו ובביאור הגר"א שם) שלפעמים השכינה שורה במקום המקדש ולפעמים היא שורה בקבר רחל, ששניהם בחי' אמו של בנימין.

וא"כ אם נתבונן מעט נבין שמה שענה יוסף אח"כ 'אלקים יענה את שלום פרעה' היה תמימה רבתי בעיני פרעה, מיהו זה שהוא מזכיר כאן שם ה', והרי יוסף היה 'נער עברי עבד', כמו שהשר המשקים תארו שהוא 'נדריע דזשיד', חוצפה גדולה היתה מצד יוסף – אחר שהבין שפרעה מתגאה עם ע"ז שלו – לומר 'אלקים יענה את שלום פרעה'. אלא שיוסף היה 'איש אשר רוח אלקים בו' (מא לח), ולא התפעל מכלום.⁸

וכתב הישמח משה (ד"ה עוד במדרש) על מאמר חז"ל (ב"ר פט ג) שמה שאמר יוסף לשר המשקים 'כי אם זכרתני' נחשב לו כחטא, ולכן הוצרך לישב בבית הסוהר עוד שתי שנים, והכל תמיהם וכי אין לו לעשות שום השתדלות כשרואה שיש כאן פתח לישועה, וביאר הישמח משה הענין, שאחר שראה יוסף שהתחיל כאן להסתבב איזה דבר שיוכל על ידו לצאת משם, לא היה לו להוסיף השתדלות משלו, רק להניח להשי"ת לפעול הכל, ואם רצון השי"ת הוא שיזכיר אותו שר המשקים לפרעה, א"כ ממילא יזכיר אותו מבלי שיאמר לו יוסף כן, ולמדריגת יוסף הצדיק נחשב זה לחטא.

ועכשיו בא יוסף לתקן הפגם של 'כי אם זכרתני', שהרי ידוע מארז"ל (סוטה לו: ובחא"ג מהרש"א) שאין יכולים להיות מלך במצרים אלא אם יודעים כל שבעים לשון, ובא מלאך גבריאל בלילה ההוא ולימד את יוסף כל ע' לשון, והבין יוסף 'אז עפעס קאכט זיך', אבל כבר למד שאעפ"כ אינו עושה כלום, וממתין שהשי"ת יפעול מה שרוצה, וכשפרעה שבחו שהוא יודע לפתור חלומות אמר 'בלעד', שאין אני עושה כלום, רק 'אלקים יענה את שלום פרעה', כי כל התכלית של ירידת יוסף למצרים היתה להשפיע למצרים מעט אמונה בבורא ב"ה, כמו שפי' הריז'נער הפסוק 'שמוני אלקים לאדון לכל מצרים' (מ"ט), שיוסף הצדיק הכניס אלקות לכל מצרים ועי"ז הכן הדרך לבניי להחזיק מעמד ולעמוד בקדשותם במשך כל שנותם בגלות מצרים.

וזה מרומז ב'מקץ שנתים ימים', שמספר הימים שיש בשני שנים (ב' פעמים שס"ה) היא תש"ל, והיא מספר הר"ת של יחודא עילאה ויחודא תתאה⁹, שבשני שנים אלו הוצרך לגלות שה' הוא האלקים ואין עוד מלבדו, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, והוא כל הסיבה שהוא צריך להיות מלך במצרים, שבדאי לא היה לא שום 'אינטערעס' להיות מלך במצרים, ורק כדי להכניס שם

אלקות ולגלות שם שמים, ואכן יוסף עבר המצבים הקשים ביותר והכניס אלקות בכל מצב ומצב.

וזה גם הפירוש בדברי יוסף שאחר פתרון החלום הוסיף ואמר 'ועתה ירא פרעה איש נבון חכם' וכו', למה הוצרך לו כל זה, הרי ראה שפרעה התפעל ממנו מאד, ויכול להיות שיבחר בו שהוא יהיה ה'איש נבון וחכם', ולמה הוצרך לו להיות מלך על גוים שפלים בני כנען. אלא לאחר שראה שמתחיל כאן להסתובב שיגיע לגדולה ושיתקיימו חלומותיו ושיכניס אלקות במצרים, אמר שמוכן על זה, שזה היתה כל תפקידו בירידתו למצרים.

והנה, הקב"ה נתן יסודות איך להתקרב אליו, ואחד מיסודי העבודה והיהדות היא הציווי שנצטוו להתפלל, כמ"ש (דברים יא ג) 'ולעבדו בכל לבבכם' ודרשו חז"ל (תענית ב). 'איזהו עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה', ושיטת הרמב"ם (הל' תפילה פ"א ה"א) היא שהיא חיוב בכל יום, והרמב"ן (השגות לסהמ"צ שורש ה"א) חולק וסובר שרק בעת צרה היא חיוב מדאורייתא, שכידוע כשהאדם נמצא בעת צרה אז מתפלל 'בכל לבבכם'. ועכ"פ כשמתפלל כו"ע מודה שמצוה היא, רק שלא נצטוו בחיוב על כך (חי' הגר"ח הל' תפילה פ"ד ה"א).

ואמרו חז"ל (מגילה יז:) 'ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים תקנו שמנה עשרה ברכות על הסדר', שאע"פ שחיוב תפלה היא מדאורייתא, לא היה סדר לתפלה וכל אחד היה מתפלל כי מה שעלה בלבו, ובאו הם ותקנו סדר התפלה, שבכל יום ויום יאמרו נוסח הזה 'אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב' וכו'.

והנה הדבר צריך ביאור, למה אנשי כנסת הגדולה לא הניחו את המצוה כצורתה שכל אחד יתפלל כרצונו, דהא בסברא הפשוטה היינו אומרים שאין לומר נוסח שזה 'אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב' בכל יום ויום, ראש השנה, יו"כ, חנוכה ופורים, אלא בכל יום כפי מה שהאדם מוצא בו התעוררות.

אלא עומק יש בדבר, דאם נתבונן בחייהם ובתפילתם של אחד מאבותינו קודם שנתקן נוסח התפילה, כגון יוסף הצדיק, הרי הוא בודאי התפלל כל אותן השנים שיוציאו הקב"ה משם ובטח בה' שיושיע אותו, אבל לא עלה על דעתו שהישועה תבוא עד כדי כך שיהיה ממש מלך על כל מצרים, ושיוכל ללמוד שבעים לשון בלילה אחד, ומסתמא אם היו שואלים אותו אם יוכל לדעת

להיות בשמחה שישרה רוח אלקים על האדם (כמ"ש בגמ' שבת ל:), ואם כן הרי ש'אין נבון וחכם כמון' וראוי למנותו למלך.

⁹ שמע ישראל הוי"ה אלקינו הוי"ה אחד, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, עפ"י המבואר בזוה"ק (ח"א יח:) כי שמ"ע ישראל"ל מורה על יחודא עילאה, וברוך"ך ש"ם על יחודא תתאה, וכמו שביארנו הענין באריכות כמ"פ, ואכ"מ.

⁸ וזה הטעם שפרעה נתפעל כ"כ לאחר ששמע את דברי יוסף, דלכא' בראותו שפתר חלומה היה צריך לשחררו מתפיסה, או מפני גדול חכמתו לעשותו איזה יועץ, אבל עד כדי כך לעשותו מלך מה ראה לעשות כן? אלא שפרעה התפעל מאד מיוסף, שהרי סיפרו לו מה שעבר על יוסף, וראה שלא נתפעל מכל מה שעבר עליו ולא נהיה איש שפל המתירא לפצות פיו ולהביע את דעתו ואמונתו האמיתית, וכן לא נשתגע מרוב צרותיו אלא הוא 'נבון וחכם', והוא בשמחה שהרי 'רוח אלקים בו' [שגם פרעה הבין כל כך שצריכים

שבעים לשון בלילה אחד היה אומר דהלואי שיוכל בשבעים לילות, ובלילה אחד בודאי אי אפשר, ובודאי שלא התפלל על זה, כי לא 'חלם' ולא עלה על דעתו שדבר כזה יכול להיות. [וכמו שמפרשים העולם על מה שאמר פרעה 'לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרוע', שלא תחשוב שראיתי כזה ולכן חלמתי ממנו, שהרי לא ראיתי כזה מעולם ולא עלה על דעתי מראות כאלו, כמו שאמרו חז"ל שאין אדם חולם דעייל פילא בקופא דמחטא (ברכות נה:)].

ואיתא (ע"י בית יוסף או"ח ריש סי' קיב) שכשלימד אותו גבריאל כל השבעים לשון נתחדש אז הברכה של 'חונן הדעת', והיינו שהוא פתח אז הצינור של השגות בלתי גבול ובלתי ערך שיכולים להשיג, ועל זה תיקנו לנו הק"כ זקנים ונביאים הברכה של אתה חונן, שנתפלל גם אנו שנשיג עד כדי כך, כמו שאמר הכתוב (תהלים פא יא) 'אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו', ולכן אנו מתפללים בלשון שתיקנו לנו אנשי כנסת הגדולה, שלא נתפלל כפי השגותינו הקטנות והפשוטות.

מובן שאין אנו צריכים לידע שבעים לשון, שאין אנו צריכים לנסוע לפאקיסטאן או לאינדיה וכו', אבל אנו צריכים להשגות התורה, להבין תורה, ולהרגיש מתקנות התורה, ולזכור מה שלומדים, ולזה צריך האדם להתפלל 'בכל לבבכם', ולא רק כפי מה שחושב בעת שיכול, ובדרך כלל כשהאדם הוא בעת צרה או מתפלל 'בכל לבבכם', וכמוכן יוסף הצדיק לא הוצרך לעת צרה והתפלל בכל לבבו, אבל כאן ראה חידוש יותר גדול שיכול אף להשיג כל כך ללמוד כל השבעים לשון בלילה אחד, ועל זה דייקא נתחדשה הברכה של חונן הדעת, לידע שאין גבול ותכלית למה שהאיש הישראלי יכול להגיע.

על פי האמת, מאחר שלכל יהודי יש נשמה חצובה מתחת כסא הכבוד הרי שכל אחד מסוגל לגדולות ונפלאות, ולכן אמרו (יומא לה:): 'שיביאו את יוסף ואת ר' אליעזר בן חרסום וכו' ויתבעו מכל אדם למה לא הגעת למקום שהיית יכול באמת להגיע, כי בכל אדם ישנם כוחות עצומים בסייעתא מן שמיא, כי כל איש ואיש מישראל הוא באמת דבר גדול מאד וחלק אלוקי ממעל ממש, וצריך כל אחד ואחד לעשות את שלו, שהרי סוף כל סוף הרי צריך להיות 'היה הוי"ה למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה הוי"ה אחד ושמו אחד', ואפי' הפאקיסטאנער וכו', וכל אחד מישראל צריך לעשות 'שמיני אלקים לאדון' על המצרים שלו ועי"ז להכניע את כל העולם תחת ממשלת הבורא ב"ה¹⁰, והוא יכול להשיג זאת, רק יש לו לריומם ההשגות ולידע שזה בכוחו.

וכן ראינו במתן תורה, שהשיגו אז כל ישראל השגות גדולות מאד, ושבעה שבועות לפני זה היו בבחי' 'ואת ערום ועריה', שלא היו יודעים כלום חוץ מ'כל עבודה בשדה' (שמות א יד), וכאן הגיעו להשגות בלתי גבול ובלתי ערך, למעלה משכל אנושי, כי באמת

יש לנו שכל הרבה מאד יותר ממה שסוברים, ורק שהם זכו להתנער מעליהם את גופם המסתיר על כוחות אלו, וממילא הגיעו להשגות שהמוחות שלנו שהם בגוף גשמי אין יכולים בעצם להגיע להשגות גדולות כל כך, אבל כשהשי"ת משפיע כרצונו הרי לא יפלא ממנו דבר, וכן אצל יוסף הצדיק, גם כשהשיג השבעים לשון לא נעשה 'א קאפ העכער', ולא היה יוסף חכם שבעולם, שלמה המלך היה חכם מכל אדם, על יוסף לא ראינו שיהיה חכם מופלג, אלא מאחר שהוא היה צדיק יסוד עולם, ועשה מעשים למעלה מדרך הטבע, ולכן הגיע להשגות למעלה מדרך הטבע.

וביתר ביאור יובן הענין, דהנה מה שעבד פרעה להיאור, הרי לא היה שוטה שבעולם, וחשבונו היתה שהרי מים היא שורש הבריאה, שמתחילה כשברא הקב"ה את העולם היה העולם כולו מים, וכשאמר הקב"ה 'יקוו המים' אז נעשה 'ותראה היבשה' (לעיל א ט), והתחיל להיות גם דברים אחרים על העולם, ומאז לא פסקו המים מלרעוש בגליהם, שרוצים לחזור לשורשם כל הזמן, ורוצים לשטוף את כל העולם כולו שיהיה שוב הכל מים, ואע"פ שהקב"ה אינו מניח, ומפחד גערתו הגלים שבים לאחוריהם, מ"מ אינם נחים ומעולם לא פסקו, וזה היתה חשבונו ההבל של פרעה שהמים הם אלוה.

וענין זה הוא בעצם אמת שכל דבר מתנהג ע"פ שרשו, ועלינו לקחת את החנית מיד מלך מצרים ולהשתמש בו לעבודת ה', שתמיד נתפלל בידיעת השורש האמיתי שלנו שהם אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב ועל דעת הצדיקים הזקנים ק"כ אנשי כנסת הגדולה שתיקנו לנו סדר התפלה, שהם ידעו עד היכן יכול איש יהודי להגיע באמת, ולא על השגות נמוכות לפי קוטן שכלנו.

כי הזקנים והנביאים תקנו לנו את סדר התפלה שהוא כפי גודל השגתם, שהם הבינו עד היכן יכולים להגיע, ולכן תקנו שנתחיל בכל יום ויום 'אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב', לידע שהשורש שלנו הוא אבותינו הקדושים, ונתפלל כפי שיכולים בשורש להגיע, ולא כפי דעתנו הקלושה, ואם ינתן לנו להתפלל כפי השגותינו היה האדם מתפלל 'דער אייבערשטער זאל העלפן איך זאל האבן אסאך געלט, און כוועל קענען לערנען א בלאט גמרא, און פארשטיין אביסל, און דער אייבערשטער וועט געבן א קניפ אין בעקל און זאגן אז ס'איז גלות און ער פארשטייט מיך', אבל השי"ת יש לו מהלך אחרת לגמרי, וצריכים להאמין שהקב"ה יכול הכל, ושנשמה אלקית יכולה לקבל הכל, וצריך

תצמיח' שצמ"ח ג' חל"ק, שכל אחד ואחד מישראל יש לו חלק במלכות בית דוד, וכן במשיח בן יוסף ובמשיח בן דוד.

¹⁰ ולכן הנסיון הפרטי של כל אחד הוא 'כלל ישראל'ס נסיון, כי בהתכללות ס' רבוא ישראל זהו נקודת משיח, כידוע מ"כ הספה"ק על מה שאנו מתפללים 'את צמח דוד עבדך מהרה

שיהיה להאדם 'א ברייטע השגה, א ברייטע שמחה, א ברייטע ידיעה, גלייבן, און פארשטיין אז איך קען!'.
ולכן זה חסרון גדול אם האדם מתפלל 'וואס זיין בויך איז איינגעפאלן', אין הקב"ה יכול לסבול כשמדברים 'בויך שפראך', 'אז מ'רעדט בויך שפראך קראצט עס דער אייבערשטער אויף די נערוון' כביכול. בודאי צריכים להתפלל על הצרכים הפרטיים, אבל תדע שמה שאתה מוסיף על התפלה ה'בויך שפראך' שלך, ואתה מגרע, והק"כ זקנים ונביאים תיקנו סדר התפלה שנתקשר אל השורש שלנו אברהם יצחק ויעקב ואותם הק"כ צדיקים, ונתפלל כפי השגתם, ולא כפי ה'בויך שפראך' שלנו.

ולפעמים האדם אומר 'ווער בין איך?', מי אנכי לחשוב מחשבות שאזכה למדרגות גדולות כאלו? ואכן זה אמת 'אויב דו רעדסט בויך שפראך', אבל אם אתה מדבר 'שורש שפראך' אז פשוט הוא שאתה גדול מאד.

ורואים שכל הגוים סביב לישראל כועסים עלינו ורוצים לבלותינו, וכל זה הוא מפני שאנו מדברים 'בויך שפראך', לא כן בימי שלמה שנמשכו כל האומות לבא ולשמוע חכמת שלמה, כמו שקראנו בהפטרה אודות גודל חכמתו, וכולם באו אליו ובקשו שלומו, שהוא היה מבין מהו האמת, ודיבר דיבורים של טעם, אבל אם

מדברים 'בויך שפראך', אז כולם כועסים ושואלים 'וואס ווילן זיי דא', וצריכים רק לדבר על גודל ערכינו, ושאונו יכולים באמת להגיע לגדולות ונפלאות ולהשגות בלתי גבול ובלתי ערך, ורק דיבורים כאלו הם 'אמת' דיגע דיבורים'.

וכידוע מל"ך יו"ן בגימ' יוסף, וכן אנטיוכ"ס בגימ' יוסף, שהם היו בבחי' חוצפה דטומאה לעומת יוסף הצדיק שהיה ה'שטאלצקייט' של קדושה, שאמר 'איננו גדול בבית הזה ממני' (לעיל לט ט) וידע שהוא מסוגל להגיע להשגות בלי גבול, וכן החשמונאים גם הם לא התפעלו מכלום, וקמו חלשים ומעטים כנגד רבים וגיבורים, כי הם הבינו שהייבים לנצח ואפשר לנצח. ולזה עשינו זכר בימים שעל"ט, ועשינו 'מוסיף והולך', 'און מ'דארף וויסן אז 'מוסיף והולך' ענדיגט זיך נישט נאך אכט טעג, ס'גייט ווייטער. אונו מאכן מער נישט קיין הדלקה, דו קענסט צינדען פינעף הונדערט לעכט, דער אייבערשטער האט גארנישט דערפון', צריך להדליק את עצמנו ואת נשמתנו, ולהיות 'מוסיף והולך' בהשגות גדולות, לידע להיכן יכולים אנו להגיע.

שהקב"ה יעזור ברחמיו שכבר יהיה גלוי אלקות בעולם כפי שאכן צריך וראוי שיהיה, ויערה עלינו רוח טהרה ממרום לטהר את כל העולם בבגצבב"א.